

Pavlovo poimanje Crkve u *Poslanici Efežanima* kao model za današnju Crkvu

Ervin Budiselić
Biblijski institut, Zagreb
ervin.budiselic@zg.t-com.hr

UDK:227.5
Izvorni znanstveni članak
Primito: 1, 2012.
Prihvaćeno: 3, 2012.

Sažetak

Članak analizira Pavlovo gledište o Crkvi koje iznosi u Poslanici Efežanima te promišlja kako i na koji način bi to gledište trebalo utjecati na život i djelovanje crkava reformacijske baštine u Hrvatskoj. U prvom dijelu članka autor ističe potencijalne probleme koji se mogu pojaviti među crkvama reformacijske baštine, a sastoje se od zanemarivane sveopće dimenzije Crkve, nedovoljnog razumijevanja svrhe i namjera koje Bog ima za svoju Crkvu, nedovoljnog razumijevanja utjecaja koji Kristova žrtva ima na život vjernika te pogrešnog razumijevanja odnosa između spasenja i Crkve. U skladu s time autor nudi teološku korekciju tih stavova. U drugom dijelu članka autor ističe smjernice i implikacije koje bi trebale proizaći iz ispravnog teološkog shvaćanja slike Crkve koju nam Pavao nudi u Efežanima, a tiču se crkvenog rasta, ispravnih odnosa prema pojedincima koji imaju različite službe i darove, odbacivanja mentaliteta "Isus, Biblija i ja" te potrebe razvijanja jedinstva i zajedništva među crkvama.

Ključne riječi: crkve reformacijske baštine, odnos Crkve i spasenja, svrha Crkve, jedinstvo Crkve

Uvod

Govoriti o Crkvi, crkvenom radu, uređenju, bogoštovlju i crkvenim službama 2000 godina nakon postojanja Crkve vrlo je nezahvalno jer postoji mnoštvo različitih i često suprotnih poimanja što Crkva jest i kako bi ona trebala djelovati. Ako uzmemo u obzir samo teološke i denominacijske podijeljenosti i različito-

sti među crkvama reformacijske baštine¹, govoriti o temi Crkve čini se gotovo nemogućom zadaćom. No Sveto pismo kao jedini nezabludiv vodič naše vjere govori o toj temi, stoga je i nama danas moguće promišljati i govoriti što Crkva jest i kakva bi ona trebala biti.

Moguće razloge različitog shvaćanja i poimanja Crkve možda je moguće pronaći u dva čimbenika. Prvi čimbenik je sama narav Svetog pisma koje sustavno ne obrađuje teološke teme što se u njemu nalaze. Teme na koje nailazimo u novozavjetnim dokumentima ograničena su opsega, bilo zbog okolnosti autora ili primatelja, bilo zbog svrhe koja leži iza pisanja određenog dokumenta. Stoga autori Novoga zavjeta govore o temama parcijalno i s određenog kuta gledanja ne iznoseći cjelokupnu sliku niti odgovaraju na svako moguće pitanje koje mi danas postavljamo novozavjetnom tekstu. Drugi čimbenik predstavlja činjenica da kršćanstvo nije započelo s nama, što znači da su prethodni naraštaji vjernika prilikom obraćenja postali dijelom određenih crkvenih tradicija koje pak u sebi nose određeno poimanje života i djelovanja Crkve. U skladu s tim tradicijama, postoji sklonost da se biblijski reci koji govore o Crkvi promatraju na određeni način bez previše promišljanja da li crkvena praksa i nauka uistinu odražava ispravno shvaćanje istih.

Budući da je zadaća teologije da iznova postavlja pitanja i dovodi svoje vlastite postavke pod zdravu sumnju (usp. Megliore, 2004, 3), kao i da stare istine u svakome novom naraštaju iznova promišlja i iskazuje, uvijek je korisno i potrebno iznova se vraćati biblijskom tekstu i promišljati koliko uistinu život i djelovanje crkvenih zajednica odražava Božji naum i svrhu. Ukoliko se to propušta činiti, postoji opasnost od zauzimanja određenih stavova koji nužno ne odražavaju Božji naum za Crkvu te ne dopuštaju mogućnosti pogreške. No krajnji cilj u teološkom promišljanju ne bi trebao biti obrana vlastitih mišljenja i ideja, nego otkrivanje istine.

U skladu s gore rečenim, u ovom članku želim istražiti kako Pavlovo poimanje Crkve u Poslanici Efežanima može pomoći današnjim vjernicima da kao pripadnici Crkve uistinu žive i ispune naum jedinstva i zajedništva koje Bog ima za svoju Crkvu. Uistinu, jedino ispravno razumijevanje Božjeg nauma za Crkvu, kao i uloge koju ona ima u Božjem planu za stvorenje, može pomoći crkvama

1 Crkvama reformacijske baštine smatraju se "samostalne i neovisne crkve koje su od Lutherova protestantizma prihvale da su jedino Pismo, milost i vjera temelji čovjekova odnosa s Bogom, a od radikalne reformacije baštinile su nauku o učeništvu, uvjerenje da čovjek mora najprije vjerovati da bi primio sve blagodati krštenja, svijest o praktičnom vršenju Kristova poslanja u naviještaju evanđelja te žar za evangelizacijom" (Jambrek, 2007, 92). Također, te crkve prihvaćaju načelo odvajanja crkve od države kao i načelo da je crkva uvijek u procesu reformiranja i promjena (Jambrek, 2007, 92). Za više informacija o crkvama reformacijske baštine u Hrvatskoj vidi u: Stanko Jambrek (2003), *Crkve reformacijske baštine*. Zagreb: Bogoslovni institut.

reformacijske baštine da svojim životom i djelovanjem cjelovitije odražavaju tu Bogom danu zadaću. U konačnici, smatram da ono što crkvene zajednice uistinu vjeruju, ne pokazuje se na nekoj deklarativnoj razini, nego se pokazuje kroz život, ponašanje i prakticiranje onoga što se zove Crkva - kroz naše međusobne odnose. Stoga u članku neće biti govora o različitostima u teologiji i praksi crkava reformacijske baštine (jer jedinstvo i zajedništvo među crkvama ne temelji se na uniformnosti u nauci i praksi), već o sklonosti da se na temelju tih razlika zanemari suradnja i zajedništvo među crkvama. Teza je ovog članka da ukoliko postoji nedostatak suradnje i zajedništva među crkvama reformacijske baštine, to je rezultat nedovoljnog razumijevanja uloge i svrhe koju Crkva ima u Božjem planu za stvorenje. To nerazumijevanje vodi do zanemarivanja sveopće dimenzije Crkve kao i do odvajanja Crkve od ikakvog udjela u spasenju vjernika. Ovakva sklonost je često prisutna među crkvama reformacijske baštine upravo zbog njihove reaktivno-separativističke prošlosti koju baštine od protestantizma.

Slika Crkve u *Poslanici Efežanima*

Proučavati teologiju Crkve na temelju Poslanice Efežanima predstavlja nemali izazov jer je prosječan vjernik crkava reformacijske baštine suočen s idejama o Crkvi koje možebitno premašuju njegovo ili njezino uobičajeno poimanje Crkve zbog sljedećih razloga: a) postoji opasnost da se naglašavanjem *lokalne* dimenzije Crkve zapostavi *sveopća* dimenzija Crkve. Naglašavajući autonomiju lokalne zajednice i činjenicu da je lokalna crkvena zajednica u punom smislu crkva, moguće je zaboraviti da lokalna crkva nije Crkva, već da Crkva postoji izvan zidina lokalnih zajednica ili određene denominacije; b) naglašavajući činjenicu da Crkva postoji zato da evangelizira, poučava, svjedoči za Evanđelje i tome slično, postoji opasnost da se zapostavi činjenica kako Crkva kao cjelina (u svojoj ukupnosti) ima kozmičku dimenziju i svrhu, a ne samo ovozemaljsku; c) naglašavanjem individualne dimenzije spasenja između Boga i pojedinca, postoji opasnost da se zanemari sveopći utjecaj Kristove žrtve kao i; d) dar spasenja ne obuhvaća samo pojedinca, nego i Crkvu.

Nasuprot gore spomenutim shvaćanjima, Poslanica Efežanima nam otkriva sveopću dimenziju Crkve koja ima kozmičku svrhu i predstavlja prvijenac u sveopćem Božjem naumu što Bog ima za stvorenje. Također, ukazuje nam na sveopći utjecaj Kristove žrtve i sliku spasenja koja uključuje ne samo odnos između pojedinca i Boga, nego i odnos pojedinca sa zajednicom vjernika. Slijedi prikaz i pojašnjenje spomenutih tvrdnji, a nakon toga ponudit ću neka načela i smjernice kako bi se crkve reformacijske baštine danas trebale ponašati, djelovati i raditi ako žele biti vjerne ideji Crkve koju nam prenosi Poslanica Efežanima.

Posebnost Crkve u Poslanici Efežanima - katoličnost Crkve

Ono što se ističe kao posebnost Pavlovog govora o Crkvi u Efežanima jest to da Pavao govori o sveopćoj Crkvi, a ne o lokalnoj Crkvi te da koristi metaforu Crkve kao Tijela kojem je Glava Krist. Dakle, Pavao ne promišlja Crkvu sa stanovišta lokalnih, pojedinačnih crkvenih zajednica njegovog vremena, nego govori o Crkvi kao o Tijelu, tj. ukupnom zbroju svih crkvenih zajednica koje čine to Tijelo, a koje se proteže po cijelom svijetu pritom ne praveći razlike između njih. Nadalje, Krist je predstavljen kao Glava koja upravlja tim živim organizmom. Stoga je i potrebno postaviti pitanje koji je značaj i važnost ovih tvrdnji.

Problem naslijeđa

Budući da crkve reformacijske baštine imaju određeno povijesno ishodište (drugim riječima, nisu nastale tek tako ili plodom slučajnosti), neminovno je da su povijesna zbivanja u nekoj mjeri uvjetovala današnje postavke i poimanja o Crkvi. Sukob reformatora s Rimokatoličkom crkvom može se promatrati kao sukob pojedinca ili skupa pojedinaca koji nastoje promijeniti cjelokupnu Crkvu. Ne uspjevši u tome, pojedinac ili pojedinci se odlučuju na istupanje iz cjeline/kolektiva zvanog Rimokatolička crkva te samim time postaju "otpadnici" od sveopće Crkve. Na taj način prisiljeni su obraniti svoju "pojedinačnost" i pravo na postojanje pomičući teološki naglasak s *kolektiva* na *pojedinačnost*. Ovo je naravno vrlo pojednostavljena slika reformacije, ali upravo taj mentalitet krasí (ili barem *vreba* kao zvijer na pragu, Post 4,7) crkve koje proizlaze iz reformacijske baštine. Stoga je moguće da crkve reformacijske baštine postoje u nekom gradu, ali da međusobno nemaju nikakve kontakte. One su načelno jedno u Kristu, ali se ponašaju kao jedinke koje uzajamno ništa ne povezuje niti obvezuje. Zašto je tomu tako postoje dva moguća razloga. Prvi je povezan s reformacijom, a drugi odražava nesklonost vanjskim autoritetima, što je jedno od obilježja Prosvjetiteljstva.

Allert pojašnjava mentalitet evanđeoskih kršćana koji proizlazi iz reformacije 16. stoljeća: "mnogi suvremeni evanđeoski vjernici nastavljaju očitovati taj isti stav protesta. Ovaj stav protesta postao je dio evanđeoskog kršćanstva kao rezultat njegove baštine i sklonosti da se postavi nasuprot nečega" (Allert, 2007, 27). Allert zaključuje da evanđeoski kršćani djeluju pod premisom da je u kršćanstvu nešto loše te da to treba ispraviti. Stoga oni nastoje ili nešto obnoviti, ili su militantni u svojim nastojanjima, ili djeluju separatistički. Djelujući na način da je temeljna zadaća sačuvati neke temeljne istine od strane nekog neprijatelja, evanđeoska teologija je u velikoj mjeri obrambena ili reaktivna, a ne toliko konstruktivna (usp. Allert, 2007, 27). S druge strane, Lints ističe da evanđeosko kršćanstvo u velikoj mjeri nasljeđuje ideje i stavove iz razdoblja Drugoga velikog probuđenja (Charles Finney, Dwight Moody) koje je pokazivalo nesklonost vanj-

skim autoritetima i crkvenoj tradiciji, a naglašavalo je pojedinca i postavku da Božje otkrivenje dolazi izravno pojedincu kroz osobno iskustvo. Stoga pojedinac postaje arbitar onoga što Biblija govori ili ne govori (usp. Lints, 1993, 36-37). U skladu s time Lints smatra da se takva sklonost individualizmu i protivljenje vanjskim autoritetima puno ne razlikuje od Prosvjetiteljstva koje je dovodilo u pitanje postojeće autoritete Crkve i božanskog otkrivenja: "Vanjski autoriteti su bili odbačeni, a božanski autoritet je pounutrašnjen – ta se strategija previše ne razlikuje od Prosvjetiteljstva" (Lints, 1993, 37-38).

Ako današnje evanđeosko kršćanstvo u nekoj mjeri počiva na ovom reakcionističko-separatističkom nasljeđu, koje u prvi plan ističe pojedinačno kršćanstvo, nije li neobično da se među današnjim crkvama reformacijske baštine ponekad zapostavlja potreba za zajedništvom, djelovanjem i prakticiranjem kršćanstva izvan svojih lokalno-crkvenih okvira ili okvira svoje denominacije? Nije li neobično da se pojedinačne crkvene grupe ili pojedinci unutar jedne lokalne zajednice mogu razilaziti oko gotovo svakog mogućeg pitanja do te mjere da to dovede do daljnjih podjela?² Ima li išta neobično u tome da, iako se deklarativno ispovijeda *katoličnost* Crkve, ona se zapravo ponekad svodi na skup pojedinačnih zajednica koje žive svaka za sebe?

Reformacija je bila, u neku ruku, uspjeh pojedinca nad kolektivom na način da je pokazano kako pojedinačne crkvene zajednice ili grupa crkvenih zajednica mogu punopravno postojati odvojeno od određenog kolektiva. No tijekom vremena taj naglasak na individualizmu može (ali i ne mora) dovesti do situacije da se lokalne zajednice u nekom mjestu ili državi ponašaju kao da ne ovise jedna o drugoj te da među njima ne postoji ništa što bi ih vezivalo zajedno. Naravno, radi se o nedostatku jedinstva, zajedništva, suradnje, osjećaja međusobne ovisnosti, međusobnim podjelama, svađama, natjecateljstvu... itd. Pružajući povijesni osvrt, William G. Rusch s pravom ukazuje kako crkve mogu ispovijedati vjeru u „jednu, svetu, katoličku i apostolsku crkvu“, ali povijesna stvarnost nam svjedoči da je Crkva podijeljena:

Unatoč činjenici da kršćani mogu ispovijedati vjeru u jednu crkvu, oni su živjeli i štovali ne samo u odvojenosti jedni od drugih, nego i u ozbiljnom neslaganju pa čak i mržnji. Oni koji ustrajavaju na nazivu kršćanin ne mogu se okupiti oko istog oltara da sudjeluju u sakramentima ili da zajedno čuju navještenu Riječ. Očito je da nisu u stanju promišljati o članku svoje vjere – jedna crkva (Rusch, 1985, 1).

- 2 Miško Horvatek s pravom primjećuje: "Budući da crkva nije skup savršenih ljudi, postoji trajna duhovna potreba da se o jedinstvu piše i govori - jedinstvo je teško održivo i na lokalnoj razini, među duhovnim vjernicima jedne mjesne crkve, a kamoli na (inter)denominacijskoj platformi" (2008, 129).

Crkve reformacijske baštine danas su u Hrvatskoj individualizirane i lokalno usmjerene – drugim riječima, s pravom u svojoj ekleziologiji priznaju i prepoznaju autonomiju mjesne crkve,³ no to predstavlja samo polovicu crkvenog identiteta. Naime, crkve reformacijske baštine nemaju pravo zanemarivati svoju sveopću dimenziju. Pod time mislim sljedeće – crkvene zajednice djeluju po načelu denominacije ili kao samostalne lokalne zajednice, međutim to ponekad može dovesti do zapostavljanja suradnje i međusobnog zajedništva, jer potencijalno svaka lokalna zajednica u velikoj mjeri djeluje samostalno. To pak može dovesti do gubitka osjećaja da sveopća Crkva nije samo “moja” lokalna zajednica te do gubitka osjećaja da zajedništvo i jedinstvo ne počiva samo na činjenici da u Božjem narodu prebiva Duh Sveti, nego i na činjenici da sveopća Crkva živi i djeluje u sklopu Božjeg kraljevstva. O tome progovara i Giorgio Grlj kada spominje “predpevovsko⁴ razumijevanje crkve” prema kojem “moja denominacija ili čak još i uže – moja crkva (tj. zajednica) su mjerilo istine i eklezijalnosti. Vrijeme je to, i stanje duha, u kojemu se na drugu kršćansku zajednicu gleda s visoka, u uvjerenju da smo mi bolji i bliži istini” (Grlj, 1997, 53-54).

Problem crkava i teologija koje krase reakcionističko-separatistički mentalitet jest taj da one uvijek završe kao žrtve svog mentaliteta, jer pokušavajući ispraviti jednu krajnost u koju se otišlo, one završe (često nesvjesno) u onoj drugoj krajnosti. Dakle, u težnji da se ispravi jedna nepravda i neistina, odlazi se u drugu nepravdu ili neistinu. I onda se pojavi opet netko tko želi ispraviti tu krajnost, a ako nije pažljiv, on sam odlazi u drugu krajnost... i tako redom. I kada se spoji mentalitet reagiranja-odvajanja i odlaska u krajnost, s naglaskom na individualizam kao obilježje vremena u kojem živimo, nije ni čudo da univerzalnost Crkve o kojoj govori Poslanica Efežanima može biti deklarativno priznata, ali *de facto* često je nikako ili vrlo malo prisutna u životu crkava. Stoga je potrebno uvijek voditi računa o izbjegavanju “predpevovskih” međucrkvenih odnosa te njegova-

- 3 Pod autonomijom lokalne zajednice podrazumijeva se vjerovanje da je sakupljena lokalna zajednica na nekom mjestu u svojoj punini crkva. Lokalna crkva nije tek dio crkve, već je cijela crkva, a to znači da denominacija ili pak regionalna crkva ne može imati autoritet nad mjesnom crkvom. Stoga je svaka lokalna zajednica koja se sakuplja u Kristovo ime slobodna, neovisna zajednica u kojoj je cijeli Krist nazočan po Duhu Svetomu (usp. Jambrek, 2003, 263-64).
- 4 “Protestantsko evadeosko vijeće u Republici Hrvatskoj utemeljeno je 15. svibnja 1992. kao slijednik dotadašnjeg Udruženja evandeoskih vjerskih službenika. Tada je izabran osnivački odbor u sastavu: dr. Branko Lovrec, dr. Peter Kuzmič, prof. Mladen Jovanović, biskup Endre Langh, Josip Jendričko, Giorgio Grlj i Stevo Dereta. Odboru je povjerena izrada novog statuta Vijeća u skladu s novonastalom društveno-političkom i religijskom situacijom u Republici Hrvatskoj. Odlučeno je da će PEV, kao savjetodavno tijelo, okupljati crkve reformacijske baštine” (Jovanović, 2008, 80). Jambrek pojašnjava kako PEV danas čine: Savez baptističkih crkava u Hrvatskoj, Evandeoska crkva u Hrvatskoj i BiH, Reformirana kršćanska Crkva u Hrvatskoj, Crkva Božja u Hrvatskoj, Kristove crkve te nekoliko lokalnih kršćanskih zajednica (usp. Jambrek, 1997, 37).

ti potrebu zajedničke međucrkvne suradnje koja se ne temelji samo na nekom zajedničkom interesu, “već prije svega na zahtjevu Evanđelja koje ne prepoznaje granice koje si čovjek tako lako i tako rado postavlja” (Grlj, 1997, 54).

Katoličnost Crkve

Poslanica Efežanima nam otkriva zapanjujuću sveopću dimenziju Crkve koja svoje ishodište ima u Božjem naumu i Kristovoj žrtvi. Univerzalnost Crkve vidljiva je iz opisa koji se u Efežanima koriste za Crkvu. Crkva je biološki prikazana kao *Tijelo* gdje su razni udovi povezani zajedno i rastu (Ef 4,16). Krist je Glava Tijelu (Ef 1,22; 5,23-24), on ga spašava (Ef 5,23-24), ljubi i njeguje (Ef 5,29). Nadalje, Crkva je građevinski prikazana kao *sveti hram* čiji temelj su apostoli i proroci, a zaglavni kamen Krist, i u kojoj prebiva Bog po Duhu (Ef 2,20-22). Poslanica nam otkriva i psihološki prikaz Crkve koja je *novi čovjek/osoba* (Ef 2,15; 4,13), kao i sociološki prikaz Crkve kao *Kristove obitelji/zaručnice* (Ef 5,23-32) (usp. Hoehner, 2002, 111).

Nadalje, Crkva nije plod slučajnosti, nego predstavlja Božji naum koji je kao tajna bio skriven u vječnosti, ali je sada ostvaren u Kristu. Opis Crkve kao “Tajne” Pavao započinje u prvom poglavlju kada u eulogiji (1,3-14) ističe Božji naum obuhvaćanja svega što je na nebesima i na zemlji pod jednu glavu u Kristu (1,10). Ovaj opis predstavlja prikaz konačnog nauma kojeg Bog ima za stvorenje, a koji će Bog ostvariti u punini vremena tj. na kraju vremena (1,10). I dok Bog ne ostvari svoj naum stavljanja svega pod jednu glavu - Krista, već sada Crkva ima glavu tj. Krista kojem se ona podlaže i koji ju vodi (Ef 1,22). No ono što u budućnosti čeka cjelokupno stvorenje, već je sada stvarnost u Crkvi, a to je uglavljanje i pogana i Židova u jedno Tijelo - Crkvu. Kako to uglavljanje u Krista izgleda, najbolje opisuje Poslanica Efežanima 2,11-22 gdje Pavao govori o pomirenju obaju naroda u Kristu na način da i jedni i drugi zbog Kristove žrtve imaju pristup Bogu Ocu u jednom Duhu. Na taj način ukinuto je neprijateljstvo između pogana i Židova koji sada zajedno tvore jednog novog čovjeka, jedan novi narod te su zajedno sugrađani i ukućani Božjeg svetog hrama što ima jedan temelj i u kojem prebiva Bog. U trećem poglavlju Pavao dodatno opisuje Tajnu navodeći da se ona sastoji od toga “da su pogani baštinici iste baštine, udovi istog tijela, dionici istog obećanja u Kristu Isusu Radosnom viješću” (3,6).

I konačno, Poslanica Efežanima posebno naglašava povezanost Kristove žrtve s Crkvom. Pa tako čitamo da je Krist “Spasitelj svoga Tijela” kao cjeline, a ne toliko vjernika pojedinaca te da je Krist “sam sebe predao za nju [Crkvu], da je posveti čisteći je u kupelji vode uz pratnju riječi, da sam sebi privede Crkvu krasnu, bez ljage, bez bore, bez ičega tomu slična, da bude sveta i bez mane” (Ef 5,25-26). Ovakvo gledanje na Kristovu žrtvu predstavlja izazov za tradiciju crkava reformacijske baštine koja naglašava primanje Isusa u svoj život kao “Gospodina i

Spasitelja” ili činjenicu da Isus treba biti naš “osobni” Spasitelj. Izazov predstavlja shvaćanje da, iako Krist treba biti naš osobni Spasitelj, on jest također Spasitelj Tijela koji je sam sebe predao za Crkvu. Spasenje, iako jest nešto individualno i osobno između nas i Boga, svakako uključuje i udio u zajedništvu sa svetima. Stoga se zajedničko sudjelovanje u životu i radu Crkve treba promatrati kao jedan dio izričaja našega spasenja.

Iako Pismo svjedoči o Božjoj ljubavi za svijet koja je dovela do toga da Sin Božji da svoj život za nas (Ivan 3,16), i iako Pavao naglašava u Galaćanima 2,20 ako je Krist “samoga sebe za mene predao”, to ne isključuje i ovaj naglasak koji promatra Kristovu žrtvu u odnosu na Crkvu. Poslanica Efežanima nam otkriva ljubavnu priču između Krista i Crkve koja traje već 2000 godina u kojoj Krist ne samo da je dao sebe za Crkvu nego joj daje i darove (4,8-11) ne bi li Crkva dosegla zrelost i puninu (4,12-16). Slika braka kao slika odnosa između Krista i Crkve (Ef 5,23-33) samo dodatno osnažuje prethodno spomenuti naglasak.

Svrha Crkve u sveopćem Božjem planu

Uviđanje svrhe koju Bog ima za Crkvu od iznimne je važnosti za promjenu kako i na koji način vjernici crkava reformacijske baštine žive i tvore ono što se naziva Crkvom. Budući da svrha Crkve ne dolazi od čovjeka, nego je zadana od Boga, prepoznavanje te svrhe trebalo bi dodatno potaknuti pozitivne promjene u međusobnim odnosima kako crkava tako i pojedinaca unutar crkava reformacijske baštine.

Svrha Crkve o kojoj govori Poslanica Efežanima ide iznad mogućeg uobičajenog poimanja zadaće i svrhe Crkve. Uobičajeno poimanje misije, svrhe i zadaće crkve često se svodi na praktične djelatnosti koje crkve čine:

Neki govore o ciljevima u individualnim pojmovima naglašavajući njegovanje kršćanskog života ili spasenje duša; drugi ističu kao cilj izgradnju zajedničkog života crkve ili nekog njezinog dijela; ili cilj predstavlja ‘navještaj ključnih i otkupljujućih biblijskih doktrina,’ ili se opisuje na drugi način ističući Bibliju kao glavni izvor svega što se treba poučavati i propovijedati. Osim toga, cilj se definira kao navještaj Evanđelja i dijeljenje sakramenata; ili, opet, kao razvoj molitvenog života i štovanja. Možda se najčešće cilj određuje kao rast vjere u Krista, učeništvo i proslavljanje Njegovog imena. Ovi višestruki ciljevi crkava i škola se umnažaju, ako se uzmu u obzir izjave namjera i ciljeva koje imaju velike organizacije, izjave posebnih ciljeva raznih [crkvenih] odbora i odjela, kolegija i predavanja, ruralnih i urbanih crkava, [raznih] službi propovijedanja i obrazovanja kao i pastoralnih djelovanja u svrhu pripremanja za takve posebne djelatnosti. Mnogostrukost ciljeva je u skladu s pluralizmom u Crkvi koja se sastoji od brojnih članova, gdje svaki ima svoju ulogu; koja je na razne načine povezana s Bogom koji je kompleksan u svojem jedinstvu (Niebuhr, Williams, Gustafson, 1956).

No svrha Crkve na temelju Efežanima nadilazi gore navedene djelatnosti jer je svrha Crkve povezana s nakanom koju Bog ima za cjelokupno stvorenje.

Božja nakana za stvorenje nalazi se u 1,9-10: „obznanivši nam otajstvo svoje volje po dobrohotnom naumu svojem što ga prije u njemu zasnova da se provede punina vremena: uglaviti u Kristu sve - na nebesima i na zemlji.” Hoehner pojašnjava značenje ovih redaka na način da je svemir zbog pojave grijeha zapao u kaos i da Bog ima nakanu obnoviti svemir u njegovo prvotno stanje. Obnova stvorenja dešava se u Kristu i obuhvaća sve živo i neživo (usp. Hoehner, 2002, 221-23). Ovi reci stoga govore o rezultatima Kristove vladavine koji će nastati u budućnosti u punini vremena na kraju vremena. No ostvarivanje ove nakane omogućeno je Kristovom smrću na križu (1,7; 2,16), njegovim uzašašćem (1,20-21; 2,6-7) jer mu je sve podloženo pod noge, a on sam je Glava Crkve, te pobjedom nad demonskim silama koje kontroliraju ljudske živote (2,1-6). No na koji način je svrha Crkve povezana s Božjom nakanom za stvorenje? Dunn (2007, 1167) primjećuje sljedeće:

U središtu Božje sveopće nakane od vječnosti jest obnova čovječanstva iz stanja smrti, ukidanje podjela među čovječanstvom, i dovođenje svega u jedinstvo u Kristu. (...) To pomirenje Židova i pogana unutar milostive Božje nakane nalazi se u središtu božanske tajne čije otkrivanje svima je posebice bilo dano Pavlu (pogl. 3). Činjenica da je Crkva sada medij ostvarivanja te Božje svrhe daje iznimnu važnost crkvenom jedinstvu i ispravnom djelovanju koje se ostvaruje kroz darove službe. Crkva može ostvariti svoju univerzalnu i kozmičku ulogu koja joj je dana samo ako djeluje kao Tijelo Kristovo i raste u Krista (4,1-16).

Božja nakana obnove započinje s pojedincima koji su oživljeni s Kristom iz stanja duhovne smrti, izbavljeni od demonskih utjecaja te više ne žive vođeni grešnom naravi, već vrše djela ljubavi (2,1-10). Bog obnavlja pojedince, ali se obnova i pomirenje također proteže i na međuljudske i međurasne odnose svih onih koji su dio Crkve (2,11-22), a to jedinstvo će u konačnici krasiti cijeli svemir. To znači da je Crkva prvijenac Božje nakane i medij po kojem se ta Božja nakana ostvaruje u našem vremenu. Crkva bi također trebala biti predokus Kristove vlasti i prikaz kako izgleda život pod Kristovim gospodstvom.

Iz toga slijedi da je svrha Crkve sljedeća: “da sada - po Crkvi - Vrhovništvima i Vlastima na nebesima bude obznanjena mnogolika mudrost Božja” (3,10). To ne znači da je svrha Crkve propovijedanje tim silama, već da se po Crkvi očituje (glagol je u pasivu) Božja mudrost koja se sastoji od skladnog suživota između pogana i Židova. Na taj način Crkva predstavlja svjedočanstvo i prizor cijelom nebeskom svijetu (usp. Hoehner, 2002, 459). Zbog toga je jedinstvo Crkve u odnosima i djelovanju nužno i od iznimne važnosti jer samo tako Crkva može ostvariti i ispuniti ulogu koju joj je Bog namijenio.

Sveopći utjecaj Kristove žrtve

Poimanje Kristove žrtve u Efežanima možebitno često nadilazi okvire uobičajenog razmišljanja o utjecaju i značaju Kristove žrtve, a taj nedostatak je vidljiv uvijek kada postoje loši među-kršćanski i među-crkveni odnosi. Naime, Poslanica svjedoči da Kristova žrtva utječe na svaki vid ljudskog postojanja i mijenja ga u skladu s Božjim naumom. Iako ljudsko postojanje nije učinjeno savršenim, Kristova žrtva ništa ne izostavlja, niti ostavlja nedirnutim. Stoga ovakvo poimanje Kristove žrtve predstavlja snažan poticaj kako crkvama tako i pojedincima da se blagoslovi Kristove žrtve očituju u svoj svojoj punini. U skladu s time, Poslanica Efežanima svjedoči da Kristova žrtva donosi promjenu u živote pojedinaca, obitelji, Crkve i naroda te slama utjecaj demonskog svijeta koji upravlja ljudskim životima.

Palo ljudsko stanje opisano je u recima 2,1-3 gdje Pavao opisuje ljudski karakter, društvenu uvjetovanost, okruženje u kojem ljudi žive i osobnu odgovornost ljudi (usp. Dunn, 2007, 1169). Iz teksta je vidljivo da je osoba bez Krista duhovno mrtva zbog prijestupa i grijeha, a okruženje u kojem živi nalazi se pod utjecajem "Eona ovog svijeta" što Stott shvaća kao "društveni vrijednosni sustav koji je Bogu stran" (Stott, 1997, 73) te neminovno ukazuje i na djelovanje demonskih sila. U konačnici, zbog svog životnog stila koji je karakteriziran življenjem prema požudama svoga tijela, ljudi su pred Bogom moralno odgovorni i nalaze se pod osudom. No u 2,4-10 nalazi se opis Božjeg odgovora na takvo palo ljudsko stanje. Ako su prije ljudi bili mrtvi u grijehu, vjernici su sada u Kristu oživljeni i njihovo okruženje nije više Eon ovog svijeta i demonske sile, nego se nalaze s Kristom u nebesima. Ako su prije živjeli prema požudama tijela i svog razuma, život vjernika sada karakteriziraju djela ljubavi koja je Bog unaprijed pripremio da u njima žive.

Drugo područje na koje Kristova žrtva utječe je život i odnosi u obitelji o čemu Pavao govori u 5,21-6,9. Vidljivo je da su odnosi u obitelji stavljeni u kontekst učenja i odnosa prema Kristu jer članovi obitelji nemaju apsolutnu slobodu djelovanja i ponašanja u odnosu prema drugima. I što je posebno zanimljivo, za razliku od našeg modernog vremena u kojem se dosta govori o *pravima* pojedinca, Pavao naglašava međusobne *dužnosti*. Tako se žena treba pokoravati mužu *kao Kristu*, muž se treba prema svojoj ženi odnositi kao što se *Krist odnosi prema Crkvi*, djeca trebaju slušati svoje roditelje *u Gospodinu*, a očevi trebaju odgajati svoju djecu stegom i urazumljivanjem *Gospodnjim*. Robovi trebaju slušati svoje zemaljske gospodare *kao Krista* i služiti im *kao Gospodinu*, a robovlasnici se trebaju odnositi prema robovima sa spoznajom da i oni imaju *Gospodara na nebu*.

Treće područje gdje Kristova žrtva ima utjecaj jest život i djelovanje Crkve koju treba krasiti život dostojan poziva, jedinstvo i rast (4,1-16). Na taj način Crkva ispunjava svrhu o kojoj Pavao govori u 3,10. No kontekst za ovaj dio poslanice zapravo predstavlja Pavlova molitva u 3,14-21 gdje Pavao moli za ojačanje

njihovog nutarnjeg čovjeka po Duhu i ispunjenje ljubavlju kao i isticanje Božje djelatne moći. Upravo ta molitva služi kao poticaj i ohrabrenje da je uistinu sve ono što će Pavao reći u 4,1-16 moguće i ostvariti. U 4,1 Pavao spominje život dostojan *poziva*, isti pojam koji je spomenuo ranije u 1,18, iako ne određuje na što se točno taj poziv odnosi. U 4,4 spominje “nadu svog poziva,” ali ni taj redak ne pojašnjava sadržaj nade poziva. Dio življenja dostojno poziva zasigurno uključuje jedinstvo Crkve. Ono je utemeljeno u spasonosnom djelu Krista (2,14-18), dolazi od činjenice da Duh Božji prebiva u vjernicima (2,18-22) i činjenice da je Bog prisutan i djelatan nad svima, po svima i u svima (4,6). Nadalje, darovi koje Bog daje vjernicima (4,7), kao i pojedine službe koje Bog daje pojedincima (4,11) trebaju djelovati u svrhu rasta, zrelosti i jedinstva Crkve. Isticanjem činjenice da su to *Kristovi* darovi Crkvi, Crkva ima zadaća prepoznati i ohrabriti pojedince da služe u darovima, a oni koji ih posjeduju trebali bi djelovati na način da promiču sklad, jedinstvo, zajedništvo i rast Crkve.

Četvrto područje zahvaćeno Kristovom žrtvom je područje međuljudskih i međurasnih odnosa u Crkvi (2,11-22). Iako blagoslovi mesijanske vladavine u kojem će vladati mir, pravednost i jedinstvo spadaju u budućnost, oni bi već sada trebali biti stvarnost u međunacionalnim i međurasnim odnosima u Crkvi. Na zapanjujući način za čitatelje svog vremena Pavao govori kako je Kristova žrtva pridonijela rušenju prepreka koje su postojale između pogana i Židova. Pogani koji su bili otuđeni od blagoslova i privilegija sada po Kristovoj krvi imaju udio u baštini, a neprijateljstvo koje je vladalo među njima, Krist je razorio u svome tijelu. Sve to rezultiralo je stvaranjem jednog novog čovjeka i jednog novog naroda koji dijeli zajednički temelj, ima isti identitet, status pred Bogom kao i svrhu.

I konačno, Kristova smrt pridonijela je porazu demonskih sila koje su upravljale ljudskim životima (1,21-22). Te sile su u Efežanima opisane kao Vrhovništva, Vlasti, Moći i Gospodstva (1,21), one su povezane s duhom koji djeluje u sinovima neposlušnima (2,2), a u 6,12 Pavao ih opisuje kao Vrhovništva, Vlasti, upravljачe ovog mračnog svijeta te kao zle duhove koji borave na nebesima. Bez Krista ljudi su pod djelovanjem tih sila bili uvučeni u život u području tame, a tama se u Efežanima povezuje s ispraznom pameti, zamračenim razumom, okorjelošću srca, razvratnošću, pohlepom, nečistoćom (4,17-19) te nizom drugih grijeha i prijestupa (5,3-12). No sada su te sile podložene Njegovim nogama te vjernici više nemaju razloga dozvoliti da te sile upravljaju njihovim životima. Naravno, vjernici nisu imuni na đavolske napade (6,10-20), ali Kristova smrt omogućuje im stajanje u Njegovoj pobjedi.

Spasenje i pripadnost Crkvi

Još jedan izazov koji Poslanica Efežanima nudi jest promišljanje o odnosu između

spasenja i pripadnosti Crkvi. Smatram da prosječni vjernici crkava reformacijske baštine u RH imaju ograničen pogled na spasenje, a u velikoj mjeri za to je zaslužna crkvena tradicija. Naime, Miroslav Volf ističe kako protestantizam njeguje formu crkvenog individualizma (usp. Volf, 1998, xi) u kojoj je odnos pojedinca prema crkvi uvjetovan odnosom pojedinca prema Kristu (usp. Volf, 1998, 159) što pak utječe i na poimanje spasenja:

Budući da ljudska bića prisvajaju milost po vjeri, razumijevanje spasenja (a samim time i crkve) oblikuje se u onoj mjeri prema kojoj se vjera posreduje. Stoga individualističko razumijevanje posredovanja vjere istovremeno predstavlja individualističko razumijevanje spasenja (Volf, 1998, 160).

Budući da crkve reformacijske baštine nasljeđuju protestantski naglasak na individualnost prema kojem Crkva ima malu ili gotovo nikakvu ulogu u spasenju, spasenje se često svodi na odnos "Isus, Biblija i ja", a pripadnost lokalnoj crkvi i sudjelovanje u životu crkve često se smatra nekom vrstom dodatne aktivnosti u kojoj kršćani sudjeluju. Živeći u vremenu kada je popularna izreka "Isus da, Crkva ne," nije neuobičajeno da Crkva gubi na svojoj cijeni. Stoga je opravdano postaviti pitanje valjanosti tvrdnje da li i u kojoj mjeri "izvan Crkve nema spasenja," jer ispravno shvaćanje ove tvrdnje pomaže ispraviti pogrešno gledište o Crkvi. Iznosim rimokatoličko i protestantsko gledište kao i ono što ja smatram novozavjetnim gledištem ove teme.

Rimokatoličko gledište

Baker ističe da izraz "izvan Crkve nema spasenja" potječe iz vremena Origena i Ciprijana i uvijek je iznova bio navođen u raznim dokumentima. Pa tako Četvrti lateranski koncil zaključuje da postoji samo jedna sveopća Crkva izvan koje nitko neće biti spašen, a papa Pio IX. pobliže navodi da izvan apostolske Rimske crkve nitko ne može postići spasenje. Prema tome, Crkva je nužno sredstvo spasenja (usp. Baker, 1983, 3:146-47). Baker nadalje pojašnjava kako to ne znači da su spašeni samo oni koji su fizički kršteni od strane Rimokatoličke crkve i koji ostaju u njoj do smrti, jer spasenje mogu ostvariti i oni koji nikada nisu čuli Evanđelje budući da zbog svojeg neznanja nisu krivi u Božjim očima (usp. Baker, 1983, 3:147). Kako Bog želi da se svi ljudi spase, Božja milost je djelotvorna i izvan granica Crkve: "Tako se za one koji vrše Božju volju u svojem životu najbolje što mogu može reći da imaju barem posrednu želju prema sakramentima i Crkvom. U skladu s time, iako se nalaze 'izvan' vidljivih granica Crkve, na osnovu njihove ljubavi i vjere oni su na neki način povezani s Crkvom i mogu postići vječno spasenje" (Baker, 1983, 3:187).

Protestantsko gledište

Zbog podijeljenosti i međusobnih razlika teško je iznijeti sveobuhvatno pro-

testantsko poimanje ovog pitanja, jer jedan dio protestantizma odbacuje bilo kakvu nužnost i ulogu Crkve u spasenju, dok drugi dio protestanata su liberalno nastrojeni inkluzivisti ili pluralisti (usp. Kärkkäinen, 2003, 80). U načelu ističe se sljedeće: evanđeoski⁵ kršćani odbacuju ideju da se Crkva može poistovjetiti samo s jednim crkvenim tijelom jer se istinska crkva nalazi ondje gdje se Evanđelje istinski naviješta i prihvaća (usp. McGrath, 1997, 341). Nasuprot rimokatoličkom isticanju da izvan Crkve nema spasenja, protestantizam ističe da izvan Krista (izvan osobne vjere u Krista kao Gospoda i Spasitelja) nema spasenja (usp. Hick, 1998, 26).

Novozavjetno gledište

Smatram da je tvrdnja kako “izvan Crkve nema spasenja” istinita ukoliko time ne ograničavamo Crkvu na Rimokatoličku crkvu (ili bilo koju drugu crkvu) i ne smatram da je Crkva nužno sredstvo spasenja u svojstvu njezine sakramentalne uloge. Poslanica Efežanima za Krista kaže da je on *Spasitelj Tijela*, a ne da je on *Spasitelj dijelova Tijela* koji leže uokolo razbacani kao u nekom horor filmu ili *Spasitelj pojedinaca*. To naravno ne umanjuje valjanost i važnost lokalnih crkava, kao i nužnost osobne dimenzije vjere u Krista, i to nikako ne bi trebalo dovesti do toga da ti aspekti postanu žrtvom kolektiviteta. Ali jednako tako nije u redu, ako se na bilo koji način zanemaruje ili osporava sveopća dimenzija Crkve i zajednički aspekt spasenja, jer samo Pismo svjedoči za njih. Prema tome, ako je Krist Spasitelj Tijela, onda je zasigurno opravdano govoriti o tome da je spasenje u nekoj mjeri povezano s Crkvom. Razlog tomu je taj što Novi zavjet ne poznaje

- 5 Pojam “evanđeoski” ima nekoliko značenja. Pojam može označavati: a) protestantsku teologiju koja je suprotna od Rimokatoličke teologije; b) protestantske teologe koji imaju ortodoksniji pogled na kršćanstvo naspram lijevog liberalnog krila; c) evanđeoski pokret koji obuhvaća razne grane protestantizma, ali i anglikance; d) evanđeoske kršćane koji ostaju unutar Rimokatoličke crkve, ali sadrže neka slična tipična uvjerenja protestantima (usp. Kärkkäinen, 2003, 144). U kontekstu RH, Jambrek ističe sljedeće značenje izraza “evanđeoski”: “Evanđeoski pokret u Hrvatskoj danas, oslanjajući se na protestantsku baštinu, rezultat je djelovanja Duha Svetoga po mnogim domaćim i stranim navjestiteljima Riječi Božje u protestantskim crkvama i denominacijama, kršćanskim zajednicama pa i u Rimokatoličkoj crkvi. Evanđeoski pokret u Hrvatskoj, kao i svugdje po svijetu, nije omeđen denominacijski, već mu pripadaju svi ljubitelji i navjestitelji Riječi Božje, ma u kojoj crkvi bili” (Jambrek, 1997, 32). “Vjernici Evanđeoskog pokreta poznati su u Hrvatskoj kao evanđeoski kršćani” (Jambrek, 1997, 28). Peter MacKenzie pojašnjava kako korištenje izraza “evanđeoski” u RH često izaziva konfuziju: “Evangelici su ovdje luterani, a Evangelička crkva – Luteranska crkva. Jedna pentekostna denominacija nedavno je promijenila ime, i sada se zove Evanđeoska crkva. Koristimo istu riječ za Protestantsko evanđeosko vijeće, ali onda imamo treće značenje u vidu jer ne govorimo o crkvenoj denominaciji, nego o kršćanima sličnih pogleda koji su raspršeni u mnogim denominacijama. Ne pripadaju istoj crkvenoj organizaciji, ali imaju zajedničko uvjerenje. U tom smislu rabimo ovdje riječ ‘evanđeoski’” (MacKenzie, 1997, 81).

vjernika koji pripada Kristu, a da nije i dio Tijela te također svjedoči o spasenju kao o nečemu što se proteže na zajednički život vjernika. Drugim riječima, pripadnost nekoj crkvi nas ne spašava, nego prihvatanje Krista, no spasenjem postajemo i dijelom njegovog Tijela, a suživot, rast, služenje u darovima i izgrađivanje njegovog Tijela također spada u domenu našega spasenja.

Pažljivim čitanjem Djela apostolskih vidljivo je kako Luka pažljivo vuče nit između prihvatanja Krista i postajanja dijelom Crkve. Nakon Petrove propovijedi u Djelima 2,14-36, reakcija slušatelja je bila sljedeća: "Kad su to čuli, duboko potreseni rekoše Petru i drugim apostolima: 'Što nam je činiti, braćo?'" Petar im ukazuje na potrebu obraćenja i krštenja ne bi li tako primili obećani dar Duha Svetoga i tekst dalje kaže: "I oni prigriše riječ njegovu i krstise se te im se u onaj dan pridruži oko tri tisuće duša" (prijev. Duda-Fučak; 2,41). Iako u tekstu ne stoji riječ "Crkva," izraz "im" ukazuje da je 3000 ljudi nakon obraćenja i krštenja bilo pridodano već postojećoj grupi apostola i ostalih vjernika. U Djelima 2,47 opet imamo govor o pridruživanju spasenika "njima" - zajednici - Crkvi. I dok u 2. poglavlju imamo govor o pridodavanju vjernika Crkvi, u 5,14 Luka piše o pridruživanju vjernika Gospodinu, iako je moguće ovaj redak čitati na način da "oni koji vjeruju u Gospodina su bili pridruženi" (tako prevode NASB i NIV te dopunjuju rečenicu s "njihovom broju"), no u tome slučaju nedostaje shvaćanje kome ili čemu su bili pridruženi. I konačno, u Djelima 11,20-24 Luka spominje događaj u Antiohiji gdje su mnogi povjerovali i okrenuli se Gospodinu (11,21), a nakon posjeta Barnabe "mnoštvo naroda pridruži se Gospodinu." Kad se ovo uzme u obzir, teško je ne primijetiti da za Luku pridruživanje Gospodinu znači pridruživanje Crkvi i obrnuto.

Filipljanima 2,12 je posebno zanimljiv redak na ovu temu jer govori o zajedničkoj dimenziji spasenja koja je prema mome mišljenju, kod crkava reformacijske baštine zaboravljena ili krajnju ruku zanemarena: "Tako, ljubljene moji, poslušni kako uvijek bijaste, ne samo kao ono za moje nazočnosti nego mnogo više sada, za moje nenazočnosti, sa strahom i trepetom radite oko svoga spasenja!" Nažalost, ovaj redak često se krivo tumači na način da Pavao ovdje govori o spasenju vjernika – pojedinca (bilo da se radi o opravdanju ili posvećenju). Naime, osoba koja zastupa arminijanizam u ovom retku može naći potvrdu za svoje tvrdnje kako Pavao ovdje govori o individualnome spasenju te kako mi ljudi imamo slobodu prihvatiti ili oduprijeti se djelovanju Božje milosti (usp. Harper, 2002, 4, 223; Olson, 2005, 182). Jednako tako kalvinist može ustvrditi da u Filipljanima 2,12 Pavao ne govori o gubitku vječnoga spasenja, nego o gubitku vječnih nagrada budući da se izraz "radite na" (prijev. Šarić) ili "radite oko" (prijev. Duda - Fučak) odnosi na rad oko posvećenja, a ne opravdanja (usp. Olson, 2007, 134-35). Rimokatolici pak u ovom retku nalaze potvrdu kako je "posvećenje proces unutar kojega se milost opravdanja čuva i povećava" te se govori o potrebi zasluživanja

spasenja (usp. McCarthy, 2004, 63). Nadalje, moguće je u ovom retku pronaći i mišljenje kako ovdje Pavao potiče Filipljane da rade na svojem posvećenju u smislu osobnog ponašanja tako da žive vjerno i poslušno u svakodnevnom životu kao i na području ustrajnosti do samoga kraja (usp. MacArthur, 2001, 160-62).

Nasuprot ovim gledištima, vjerujem da Rhodes ispravno primjećuje kako Pavao ipak ovdje nalaže Filipljanjima neka srede svoje crkvene probleme (njihov nedostatak jedinstva – crkvenom jedinstvu je potrebno spasenje) te tako privedu svoje *zajedničko* spasenje (tj. svoju crkvu) do stanja kršćanske zrelosti (usp. Rhodes, 2000, 150), a Martin zaključuje da je na temelju egzegeze jedino ispravno zaključiti kako ovdje Pavao ne raspravlja o osobnom, pojedinačnom spasenju, već se spasenje odnosi na zajednički život crkve te ih Pavao potiče da obnove svoje zajedništvo koje je narušeno razdorima i međusobnim lošim osjećajima (usp. Martin, 1997, 93). Primijetite kod Martina naglasak je na spasenju kao na “zajedničkom životu crkve.”

Uzevši u obzir ovo zadnje mišljenje koje smatram ispravnim, opravdano je zaključiti kako Crkva ima ulogu u spasenju, no njezina uloga nije sakramentalna, već proizlazi iz povezanosti s Kristom. Ako pojedinac postane djelom Krista koji je glava Crkve, onda pojedinac automatski biva priključen i Tijelu jer glava nije odvojena od Tijela. A naši odnosi i zajedništvo te zajednički napori oko Evanđelja nisu slobodne ili izborne aktivnosti, već su također dio našega spasenja. Te aktivnosti ne pridonose postizanju ili gubitku našeg osobnog spasenja, ali nas stavljaju pod obavezu da, ako smo u Kristu uistinu dionici blagoslova, baštine, spasenja i njegovog Tijela, onda te istine i stvarnosti trebamo očitovati u našem svakodnevnom životu.

Implikacije sveopćosti Crkve i poimanja Krista kao njezine glave

Nakon teološkog izlaganja Pavlovog poimanja Crkve u Poslanici Efežanima, u ovom dijelu članka želim istaknuti neke implikacije koje bi trebale proizaći iz toga. Drugim riječima, želim istaknuti kako bi se crkve reformacijske baštine trebale ponašati, djelovati i raditi, ako žele biti vjerne ideji Crkve koju nam prenosi ova poslanica. Ukratko ću se dotaknuti sljedećih tema: crkveni rast; ispravan odnos prema pojedincima koji imaju različite službe i darove; opasnost individualnog kršćanstva; te nužnost jedinstva i zajedništva među crkvama.

Crkveni rast

Među kršćanima se dosta često govori o temi crkvenog rasta. Upisivanjem izraza “church growth” na Googleu za samo 0,17 sekundi dobije se oko 9.490.000 rezultata. No interesantan je pogled G. Punde na ovu tematiku. U uvodniku *Duhovnog vrela* on piše sljedeće:

Čini mi se kako danas među evanđeoskim kršćanima vlada u krajnju ruku interesantan i pomalo kontraverzan način razmišljanja glede dobivanja i ostvarivanja vizije za vodstvo Božje crkve i ostvarivanje Njegove volje. Pod time mislim na činjenicu da zakonitosti poslovnog svijeta glede vodstva i upravljanja bez ikakvog kritičkog razmišljanja bivaju prigrljeni te primijenjeni na rad i djelovanje crkve. Tako imamo mnoge slučajeve da pastori i duhovni radnici na upravu crkve i duhovni rad primjenjuju savjete, načela i upute mnogih uspješnih poslovnih ljudi, menadžera, upravitelja i direktora firmi i kompanija, sve to pod devizom brzog uspjeha (Punda, 2007).

Također Ingle (2011, 23) primjećuje sljedeće: “Ali čini se da su mnoge konferencije o rastu crkve, seminari i najsuvremenija literatura više usmjereni na izvanjske metodologije i tehnike”.

Nasuprot ovakvom načinu ostvarivanja potrebno je suprotstaviti i istaknuti činjenicu da je Krist Glava Crkve (bilo da je on glava u smislu njezinog autoriteta ili izvora) te činjenicu da je Crkva organizam koji se mijenja. Što se tiče ovog posljednjeg, slažem se sa sljedećim navodom:

Crkva (...) ne posjeduje nepromjenjivost koja je obilježje Božje osobnosti. Niti ima nepromjenjivu kvalitetu prozopozicijske istine. Crkva je božansko-ljudsko poduzetništvo koje, iako pozvano u postojanje voljom Božjom, ne može pobjeći od nesavršenosti svojih članova. Ona je *dinamičan organizam* koji odražava i izaziva svoju okolinu. Ona je *živo tijelo* koje naizmjenično napreduje i nazaduje. Crkva se mijenja. Štoviše, ona se treba mijenjati (Harris, Shelly, 1992, 3).

Ako je ovo što autori predlažu točno, onda Crkva ima zadaću da ovisno o okolnostima i vremenu u kojem se nalazi uskladi i prilagodi svoje djelovanje. No to ujedno predstavlja i izazov jer planovi za djelovanje ne bi trebali biti rezultat ljudske mudrosti ili ideja, već Božjeg vodstva. I to je nešto što je poznato, ali u praksi teško provedivo. No, budući da je Krist autoritet i izvor svega što je Crkvi potrebno, Crkva kao zajednica treba otkrivati što ta Glava radi, kuda ju vodi te što i kako želi da nešto čini.

Usmjeravanje Duha Svetoga koje je Pavao iskusio u Frigiji, Galaciji i Miziji, kao i vizija da dođe u Makedoniju, mogu poslužiti kao dobar obrazac djelovanja. Također, Isus je u svojoj službi pokazivao ovisnost o Očevom vodstvu i onome što je prepoznavao kao Božju volju. Izjava Zakeju “danas mi je proboraviti u tvojoj kući” (Lk 19,5), kao i događaj kada je od mnoštva bolesnih kod kupališta Bethzathe ozdravio samo jednu osobu, što je pojasnio izjavom: “Zaista, zaista, kažem vam: Sin ne može sam od sebe činiti ništa, doli što vidi da čini Otac; što on čini, to jednako i Sin čini. Jer Otac ljubi Sina i pokazuje mu sve što sam čini” (Ivan 5,19-20), govori o tome kako Isus nije išao okolo *pogađajući* što bi mogla biti Božja volja, već je *prepoznavao* što njegov Otac čini. U skladu s time, lokalne crkve

trebale bi, između ostalog, i zajednički prepoznavati Božje djelovanje i što Bog od njih traži da čine. Ovu misao zaključujem sa sljedećom izjavom Johna Maxwella (2007, 3): “Ako pastiri žele dobiti viziju, moraju slušati Božji glas. Moraju moliti i tražiti Gospoda. Tu sve počinje – u njihovom srcu. Bog spusti nešto u njihova srca i duh i to postaje materijal koji moraju uspješno prenijeti vodstvu tako da i ono usvoji viziju”.

Službe i darovi u Kristovom Tijelu

Slika Crkve o kojoj Pavao govori u Efežanima trebala bi utjecati na poimanje službi i pojedinaca koji imaju određene darove. Iako u Novom zavjetu imamo negativne primjere kako su neki pojedinci u Crkvi htjeli biti prvi i najvažniji želeći provoditi svoju samovolju (3 Iv 9-10), ili su okrutno vladali nad Crkvom (Dj 20,29) te su činili neke stvari iz interesa ili dobitka (1 Pt 5), istina je sljedeća: Krist kao Glava Crkve otkriva svoju volju dajući raznim ljudima po milosti određene darove, pozive ili službe. Crkva bi te stvari i takve ljude trebala prepoznati, blagosloviti i pustiti ih da rade, jer na taj način Krist dovodi svoju Crkvu do zrelosti.

Budući da Krist daje Crkvi darove jer želi da ona dosegne zrelost i jedinstvo u vjeri, ljudi koji posjeduju određene darove, službe ili poziv nisu prijatnija ili konkurencija drugim članovima Crkve. Ako se vjeruje da u kraljevstvu Božjem nema konkurencije jer svaki pojedinac ima udio koji mu je Bog dao, postojanje zavisti, suparništva, svade i tome slično nisu na mjestu. Jednako tako, oni koji posjeduju darove, službe i pozive trebaju djelovati tako da pridonose rastu, jedinstvu i zajedništvu Crkve. Nitko nema pravo činiti nešto što bi pridonijelo narušavanju istinskog jedinstva, zajedništva i bilo čega što bi pridonijelo narušavanju Božje svrhe za Crkvu.

Holladay (2005, 577) primjećuje jednu zanimljivu stvar na ovu temu:

Ova razlika u pogledu pomaže nam pojasniti zašto Pavao smatra uloge službenika darovima koji primarno djeluju unutar lokalnih zajednica (1 Kor 12,4-11; Rim 12,3-8; čak i 1 Kor 12,27-31 ima usmjerenje na zajednicu). Slično ovome, propisno postavljeni voditelji usmjereni su na crkvu (Fil 1,1). Odražavajući sveobuhvatnije i povijesno udaljenije gledište, Poslanica Efežanima ističe kako sveopća crkva ima za temelj “[svete] apostole i proroke,” prethodni naraštaj utemeljitelja koji su izgradili Crkvu na zaglavnom kamenu - Kristu (2,20; 3,5). Prema tome, uloge službenika i voditelja u Efezu su diskreditivne aktivnosti koje su prikazane sveobuhvatno i hijerarhijski (4,11-12).

Iako se ne slažem s Holladayevim mišljenjem kako govoreći o službama u Efezu Pavao pretpostavlja postojanje neke hijerarhije, znakovito je da Pavao promatra službe ne u kontekstu lokalnih zajednica, nego na sveobuhvatnoj i sveopćoj razini. To znači da Bog ne djeluje samo na lokalnoj razini nego i sveobuhvatno. Ovime želim istaknuti da određeni darovi koje Krist daje Crkvi djeluju i služe na razini

koja prelazi kontekst lokalne zajednice. Nažalost živeći u vremenu kada je Crkva rascjepkana denominacijama i predrasudama prema svemu što ne proizlazi iz "moje tradicije," lako je promašiti, ne prepoznati i ne prihvatiti ljude koji imaju takve službe. Naravno da sve što je novo i drugačije nije automatski i ispravno, ali odlaskom u krajnost začahurivanja unutar "moje lokalne zajednice" ili "moje crkvene tradicije" Božja Crkva odbacuje ljude koje joj Krist daruje na dar i koji su pozvani da djeluju "sveobuhvatno," a ne toliko lokalno.

Individualizirano kršćanstvo

Individualizirano kršćanstvo velika je boljka našega vremena koja se očituje prije svega kroz tzv. mentalitet koji sam nazvao "Isus, Biblija i ja", a potom nepostojanjem zajedništva među lokalnim zajednicama. Kao što je već ranije rečeno, mentalitet "Isus, Biblija i ja" svodi pojam spasenja na individualnu razinu između pojedinca i Boga, a sudjelovanje u radu i životu lokalne crkve promatra se kao neka vrsta slobodne ili izborne aktivnosti. Budući da su lokalne zajednice nesavršene u kojima se čovjek može lako razočarati, sve više kršćana ima sklonost da ne odlazi u crkvu jer sve što im treba jest Isus i Biblija. Ne opravdavam niti osuđujem nikoga tko tako čini, ali ističem da to nije Božji ideal za vjernike. Naime, spasenje nije samo pojam koji obuhvaća naš osobni odnos s Bogom, nego opisuje i naš zajednički život, rast i trud za Evanđelje (Fil 2,12; 2 Kor 6,2).

S druge strane, žalosna je činjenica da individualizam dovodi do situacije gdje se pojedine lokalne zajednice u nekom mjestu ili gradu često ponašaju kao da ne ovise jedna o drugoj te kao da među njima ne postoji ništa što bi ih povezivalo zajedno. Nedostatak takvog odnosa može se opravdati na dva načina: a) isticanjem vlastite superiornosti nad drugim kršćanima izjavama tipa: "mi smo jedina prava crkva u gradu" ili "mi smo jedini kršćani u gradu"⁶ ili b) odbijanjem suradnje jer određena lokalna zajednica ne spada u "našu denominaciju" ili naučava nešto što se razlikuje od "našeg nauka." Tako Legrand niječe valjanost duhovnih manifestacija kod pentekostalaca, jer ako je Duh Sveti Duh istine, a pentekostanci tvrde da ih vodi Duh Sveti, onda bi pentekostanci zasigurno uvidjeli pogreške koje naučavaju. Zaključak koji se nameće je sljedeći: "da je duh koji krsti te ljude suprotstavljen Svetom pismu i ni u kom slučaju ne može biti Sveti Duh" (Legrand, 1999, 11, 14). Iako Legrand ovaj zaključak navodi u kontekstu razmatranja karizmatičke obnove u Katoličkoj crkvi, ovakav stav bi čak i u Novom zavjetu doveo do nesuradnje između tadašnjih zajednica. Npr. sve crkve koje su vjerovala da je Krist uskrsnuo od mrtvih bi trebale uskratiti zajedništvo crkvi u Korintu jer su tamo neki očito naučavali da Krist nije uskrsnuo (1 Kor 15,15-19).

6 Primjer ovakvog stava može se pronaći u: Damir Šičko Alić, "Otvoreno pismo o Darku i Marijani Kovačević," *Karizma* br. 33, (srpanj 2005), str. 3.

Crkva u Solunu bi prema tome trebala biti izopćena jer su neki od njih imali pogrešnu predodžbu glede Kristovog dolaska. Možda razlog pogrešne predodžbe Solunjana leži u činjenici da nisu primili istoga Duha kao ostali vjernici? Ili što napraviti s Galaćanima koji su pokazivali sklonost da prihvate obrezanje? Da li su čuda koja su vidjeli bila znak kako ipak Duh Božji ne djeluje u njima (3,1-5)? Možda oni zapravo nikada nisu bili obraćeni i primili Duha jer ih On zasigurno ne bi vodio prema prihvaćanju obrezanja.

Namjerno dovodim Legrandovu argumentaciju u krajnost, i naravno da se istina Božje riječi ne smije zanemariti niti se smije olako prelaziti preko pogrešnih vjerovanja, no različitosti (često nebitne) koje postoje među kršćanskim denominacijama i zajednicama često služe kao povod i razlog za nesuradnju i nedostatak zajedništva.

Jedinstvo i zajedništvo među kršćanima i crkvama

Ako je Crkva medij, tj. početak i prvina procesa kada će sve na nebu i na zemlji biti "uglavljeno" u Krista (Ef 1,9-10), i ako je ona prizor Božje mudrosti cijelom nebeskom svijetu (Ef 3,10), spoznaja tih stvarnosti i istina neminovno bi trebala potaknuti vjernike i lokalne crkvene zajednice na zajedništvo i jedinstvo – jedinstvo i zajedništvo koje nije samo na deklarativnoj razini, nego koje se očituje u međusobnim odnosima. Smatram da nedostatak spoznaje ili nesvjesnost glede ovih istina rezultira sektaštvom, frakcionaštvom i podjelama. Ako pogledamo podjele, međusobne svađe pastira, govor o tome koja je crkva bolja, koja ima više Duha, itd. - da li takve crkvene zajednice odražavaju Božju mudrost i pokazuju svijetu kako izgleda život pod Kristom kao glavom? Mislim da se odgovor nameće sam od sebe. Stoga Mladen Jovanović (2008, 78) s pravom ističe sljedeće:

Ako se ne usudimo reći da je Bog kriv što je crkva razdijeljena, onda se okomljujemo na Božju riječ. Ona je kriva. Svi i svatko tumači je onako kako mu se sviđa, jer je njezin Tvorac to omogućio. Da je bio jasniji, i nama bi bilo lakše ostvariti njegovu volju. No tu ću vas namjerno razočarati. Jedinstvo Crkve ostaje neostvareno ne zbog različitih tumačenja Božje riječi, nego zbog grijeha sebičnosti i ponosa! Ne razdvaja Crkvu ono što piše u Bibliji, nego ono čega u Bibliji uopće nema!

Podjele i svađe govore o tome da naš naraštaj ne razumije tu slavnu sliku i svrhu Crkve. I dokle god se Crkva (bilo svjesno ili nesvjesno) izjednačava samo s nekom lokalnom zajednicom ili denominacijom, ili se kraljevstvo Božje izjednačava s određenom lokalnom zajednicom (kao da ono izvan nje ne postoji), dotle crkvene zajednice neće imati potrebe raditi na međusobnom jedinstvu i zajedništvu. I zato je potrebno iznova pobuditi svijest vjernika za katoličnost tj. univerzalnost Crkve. Crkva nije samo "moja" lokalna zajednica niti "moja" denominacija, nego Crkvu čine svi oni koji pripadaju Kristu. A Bog ne djeluje samo na

razini lokalne crkve, nego i na sveopćoj razini. Upravo zato Grlj s pravom progovara protiv sektaškog djelovanja crkava koje karakterizira prisvajane sve istine za sebe što ujedno pokazuje nečiju ograničenost: "Sav naš govor o slabostima Crkve može biti otvoren i iskren do mjere boli, jedino onda kad u sebi (a možda i među sobom) ukidamo granice 'moje' crkve. Ako vjerujemo da je Crkva jedna, tada nam ne preostaje drugo nego iskren govor o Crkvi kao o 'mojoj' Crkvi bez obzira o kojoj se denominaciji radi" (Grlj, 1997, 61).

Sa stanovišta Novoga zavjeta jedinstvo Crkve je činjenica, a ne nedostižni ideal. Jedinstvo dolazi od činjenice da Duh Božji prebiva u vjernicima koji su pak odgovorni da to jedinstvo i očuvaju (Ef 4,3). Stoga bi Crkva trebala biti svjesna kako je ona početak obnove cjelokupnog stvorenja koje Isus čini te bi crkveni odnosi i ponašanje trebali odražavati tu svrhu koju Bog ima za svoj narod. I kao što je već ranije istaknuto, to jedinstvo bi trebalo krasiti obitelji (Ef 5,21-6,9), život, rad i djelovanje Crkve (Ef 4,1-16) te međunacionalne i međurasne odnose onih koji su dio Crkve (Ef 2,11-22).

Zaključak

U zaključku želim istaknuti kako svaki naraštaj pa tako i ovaj naš ima priliku promijeniti stvari na bolje ili barem pokazati želju za promjenom. Crkva je živi organizam koji se mijenja i predstavlja dinamičnu zajednicu savršenog Boga i nesavršenih ljudi. No Crkva je i "institucija" koja je započeta od strane Boga i ima Bogom danu svrhu, ciljeve, zadaće, darove, načela rada i upute kojih se treba držati. Ona nije ljudski proizvod te kao takva ne bi trebala vršiti ljudske naume, ciljeve i želje. No u stvarnosti to često nije baš tako.

Uvjeren sam da do još većih i pozitivnijih promjena nabolje među crkvama reformacijske baštine može doći ako vjernici, između ostalog, na temelju Poslanice Efežanima postanu svjesni vizije koju Bog ima za Crkvu, jer upravo ova poslanica progovara protiv možebitnog nedostatka zajedništva, nejedinstva i podjela. Nužnost otkrivanja sveopće dimenzije Crkve koja se ponekad zapostavlja potreba je našega i budućega vremena jer crkvene podjele Karl Barth s pravom naziva "skandalima" (usp. Barth, 2004, 675), a to narušava zadaću Crkve čije jedinstvo, prema Volfu, pobuđuje vjeru kod nespasenih, a Crkva kao znak ne samo da ukazuje na novo stvorenje, nego ga i posređuje (usp. Volf, 1991, 105). U skladu s time, lokalne crkvene zajednice u kojima prevladava sektaško djelovanje (kao što ga definira Grlj) neizostavno bi trebale započeti s preispitivanjem vlastitog djelovanja i vjerovanja prema mjeri koju daje Božja riječ. U protivnom, postoji opasnost da sve ostane isto, jer lakše je živjeti u skladu s tradicijom i navikama, nego mijenjati sebe i svoj model djelovanja.

Individualizam ubija, a zajedništvo donosi rast – to je lekcija koju nam ova

poslanica poručuje, jer govoreći o Crkvi, Pavao kaže sljedeće: “U njemu je sva građevina povezana i raste u hram svet u Gospodinu” (Ef 2, 21). Izraz “povezana” grč. *sunarmologeo* označava “skladno sakupljanje nečega zajedno” (Hoehner, 2002, 409). Ideja iza ovog izraza jest ta da je Bog taj koji sakuplja ljude i veže iz zajedno na prikladan i skladan način tako da Crkva kao sveti hram može rasti u Gospodinu. Ako je to točno, onda ispada da Crkva može rasti jedino ako je povezana zajedno. I zato podjele i individualizam pridonose statičnosti i stagnaciji Crkve. Druga činjenica koja proizlazi iz ovog retka jest ta da Pavao ovdje govori o rastu Crkve na sveopćoj razini, a ne toliko na lokalnoj razini. I opet, rast Crkve kod crkava reformacijske baštine često se svodi na rast lokalne zajednice kao i na brojčani rast.⁷

No Pavao ovdje ne govori o rastu određene lokalne zajednice, nego ima na umu rast cjelokupne Crkve kao Kristovog Tijela. Postoji dilema oko značenja izraza “sva građevina”, jer neki smatraju da izraz ima značenje “svaka, svaki” te shodno tome označuje “svaku građevinu”. Drugi smatraju da izraz označuje “svu građevinu”. U prvom slučaju ispada da Pavao misli na svaku lokalnu crkvu koja raste u sveti hram i na taj način predstavlja Božje prebivalište, dok u drugom slučaju “sva” ili “cjelokupna” zgrada označuje univerzalnu Crkvu (usp. Browner, Johnson, 2007, 244). Hoehner zastupa drugo gledište zbog sljedećih razloga: “Prvo, kontekst spominje jednu strukturu na jednom temelju nasuprot više struktura. Drugo, u Novom zavjetu postoje mjesta gdje konstrukcije rečenice s imenicama bez određenog člana imaju značenje ‘sva’ ili ‘cijela.’” Nakon navođenja nekoliko primjera gdje pridjev *pas/pasa/pan* ima značenje „svega“ ili „cjelokupnosti“, Hoehner zaključuje da su ti primjeri dovoljan dokaz da pridjev *pas* u ovom slučaju ima značenje “cjelokupnosti” (usp. Hoehner, 2002, 408).

To ukazuje na činjenicu da kada Pavao govori o rastu Crkve, rast nije ograničen samo na rast lokalnih zajednica, nego na rast sveopće Crkve. Drugačije rečeno, kada jedna lokalna crkva raste, tada raste “cjelokupna” Crkva, jer kao što kaže McIntosh: “Rast sveopće Crkve primarno se događa kada lokalna crkva vjerno pridobiva ljude za Krista i ugrađuje novoobraćenike u svoje tijelo” (McIntosh, 2003, 32). McGavran također dobro primjećuje: “Denominacijski ponos nas često sprečava da uvidimo kada naš ogranak crkve gubi članove koji prelaze u vitalnije ogranke, to predstavlja za nas poziv na buđenje i potiče nas na veći napor crkve što ujedno pridonosi rastu sveopće Crkve” (McGavran, 1990, 4).

Stoga je žalosno ako se ideja *crkvenog rasta* svodi samo na lokalnu razinu, ako

7 Na temelju osobnog proučavanja Novoga zavjeta primjećujem da se pojam rasta primarno koristi ne toliko za brojčani rast koliko za rast vjernika/crkve u zrelosti i kristolikosti. Nažalost, danas kada se govori o rastu crkve, onda se često naglasak stavlja na brojčani rast članova crkve. To samo po sebi nije loše, ali naglasak Novoga zavjeta je na rastu u zrelosti vjernika.

se javlja natjecanje i konkurencija između lokalnih zajednica, ili ako se prelazak osobe iz jedne lokane zajednice u drugu smatra nekom vrstom "gubitka" za tu lokalnu zajednicu bez uviđanja kako je rast neke lokalne zajednice ujedno rast i sveopće Crkve. Drugim riječima, svi su na dobitku. Prihvatanjem vizije o Crkvi koju nam nudi Poslanica Efežanima ovakve stvari mogu postati prošlost. Crkve reformacijske baštine stoje pred izazovom okretanja od svoje reaktivno-separativističke baštine, izazovom napuštanja individualizma kao *modus operandi* crkvenog djelovanja te izazovom prihvatanja poimanja Crkve koju nam nudi Poslanica Efežanima.

Literatura

- Alić, Damir Šičko (2005). "Otvoreno pismo o Darku i Marijani Kovačević," *Ka-
rizma* br. 33. str. 1-3.
- Allert, Craig D. (2007). *A High View of Scripture?* Grand Rapids: Baker Academic.
- Baker, Kenneth (1983). *Fundamentals of Catholicism, Vol 3. Grace, the Church,
the Sacraments, Eschatology.* San Francisco: Ignatius Press.
- Barth, Karl (2004). *Church Dogmatics IV.1 - The Doctrine of Reconciliation.* Lon-
don & NY: T&T Clark International.
- Browner, Kent E i Andy Johnson (2007). *Holiness and Ecclesiology in the New
Testament.* Grand Rapids: Eerdmans Publishing Company.
- Dunn, J. D. G. (2007). "Ephesians," u: Barton, John i John Muddiman (ur.): *The
Oxford Bible Commentary*, Oxford: Oxford University Press.
- Grlj, Giorgio (1997). "Crkva u svijetu," u: Jambreč Stanko (ur.): *Evanđeoski po-
kret*, Zagreb: PEV.
- Harper, J. Stephen (2002). "A Wesleyan Arminian," u: Pinson, J. Matthew (ur.):
Four Views on Eternal Security, Grand Rapids: Zondervan.
- Hick, John (1998). "The Theological Challenge of Religious Pluralism," u:
Badhem, Roger A. (ur.): *Introduction to Christian Theology: Contemporary
North American Perspectives*, Louisville: Westminster John Knox Press.
- Hoehner, Harold W. (2002). *Ephesians: An Exegetical Commentary.* Grand Ra-
pids: Baker Academic.
- Holladay, Carl R. (2005). *A Critical Introduction to the New Testament.* Nashvi-
lle: Abingdon Press.
- Horvatek, Miško (2008). "Novozavjetna paradigma jedinstva kršćana." *Kairos*
Vol. 2 No. 1, (travanj 2008): 125-135.
- Ingle, Kent J. (2011). "Ođvažno i vjerodostojno vodstvo u vrijeme izazova." *Du-*

hovno vrelo br. 22, str: 23-26.

- Jambrek, Stanko (1997). "Povijesni pregled Evanđeoskog pokreta," u: Jambrek Stanko (ur.): *Evanđeoski pokret*, Zagreb: PEV.
- Jambrek, Stanko (2003), *Crkve reformacijske baštine u Hrvatskoj*. Zagreb: Bogoslovni institut.
- Jambrek, Stanko (2007). "Crkve reformacijske baštine," u: Jambrek, Stanko (ur.): *Leksikon evanđeoskoga kršćanstva*, Zagreb: Bogoslovni institut i Prometej.
- Jovanović, Mladen (2008). "Evanđeoska perspektiva jedinstva i doprinos Protestanskog evanđeoskog vijeća zajedništvu kršćana u Hrvatskoj." *Kairos* Vol. 2 No. 1, (travanj 2008): 77-87.
- Kärkkäinen, Veli-Matti (2003). *An Introduction to the Theology of Religions*. Downers Grove: IVP.
- Legrand, F. (1999). *Govornje u jezicima*. Pušćine: Riječi iskrene.
- Lints, Richard (1993). *The Fabric of Theology*. Grand Rapids: Eerdmans Publishing Company.
- MacArthur, John (2001). *New Testament Commentary: Philipians*. Chicago: Moody Publishers.
- Martin, Ralph P. (1997). *Poslanica Filipljanima*. Daruvar: Logos.
- Maxwell, John (2007). "Ostvarivanje vizije." *Duhovno vrelo*, br. 9, str: 1-6.
- McCarthy, James (2004). *Evanđelje po Rimu*. Krapina: Baptistička crkva Emanuel & Teološka biblijska akademija.
- McGavran, Donald Anderson (1990). *Understanding Church Growth*. Grand Rapids: Eerdmans Publishing Company.
- McGrath, Alister F. (1997). *An Introduction to Christianity*. Malden, Oxford: Blackwell Publishers.
- McIntosh, Gary (2003). *Biblical Church Growth*. Grand Rapids: Baker Books.
- McKenzie, Peter (1997). "Evanđeoski pokret i katoličanstvo," u: Jambrek Stanko (ur.), *Evanđeoski pokret*, Zagreb: PEV.
- Migliore, Daniel L. (2004). *Faith Seeking Understanding*. Grand Rapids: Cambridge, Eerdmans Publishing Company.
- Niebuhr, Richard H, Daniel Day Williams, James M. Gustafson (1956). *The Purpose of the Church and its Ministry*. NY: Harper & Brothers. http://www.religion-online.org/show_chapter.asp?title=407&C=151, 12. 06. 2011.
- Olson, C. Gordon (2005). *Getting the Gospel Right: A Balanced View of Calvinism and Arminianism*. New Jersey: Global Gospel Publishers.
- Olson, Lloyd A. (2007). *Eternal Security*. Mustang: Tate Publishing & Enterprises.

- Punda, Goran (2007). "Vizija crkve za 21. Stoljeće." *Duhovno vrelo*, br. 9.
- Randall J. Harris; Rubel Shelly (1992). *The Second Incarnation*. West Monroe: Howard Books.
- Rhodes, Ron (2000). *Reasoning from the Scriptures with Catholics*. Eugene: Harvest House Publishers.
- Rusch, William G. (1985). *Ecumenism – A Movement Toward Church Unity*. Philadelphia: Fortress Press.
- Stott, John (1997). *Poslanica Efežanima*. Daruvar: Logos.
- Volf, Miroslav (1991). "Crkva kao proročka zajednica i znak nade (II)." *Crkva u svijetu*, Vol. 26 No. 2-3 (rujan 1991):103-118.
- Volf, Miroslav (1998). *After Our Likeness*. Grand Rapids & Cambridge: Eerdmans Publishing Co.

Ervin Budiselić

Paul's Understanding of the Church as a Model for Today's Church

Summary

This article analyzes Paul's view of the church in the epistle of Ephesians and how this view should affect the life and work of the churches that have a Reformation background in Croatia. In the first part of the article, the author points out some problems that are present among such churches, like the negligence of the catholic or universal dimension of the church, an inadequate understanding God's purposes and intentions that God has for his church, an inadequate understanding of the scope that Jesus' sacrifice has on the life of a believer, and finally, an inadequate view of the relationship between salvation and membership in the church. Therefore, the author offers theological corrections in those areas. In the second part of the article, the author offers guidelines and implications that should surface from the proper theological understanding of the church that Paul presents in Ephesians. These implications refer to church growth, proper relationships with individuals who are gifted with various gifts and ministries, rejection of the mentality "Jesus – Bible and I" and the need for the development of unity and fellowship among the churches.